

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT
UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENT

Veileder, mars 2005

Norske familier som flytter med barn til utlandet

Innhold

1.	INNLEDNING	5
2.	NÅR FAMILIEN FLYTTER – HVA MÅ DE PASSE PÅ?	6
2.1	Meldeplikt til ulike myndigheter i Norge	6
2.2	Registrering i det landet man tar opphold i	6
2.3	Forsikring	6
3.	NORSKE INSTITUSJONER I UTLANDET	7
3.1	Norske utenriksstasjoner	7
3.2	Sjømannskirken	7
4.	OPPLÆRING I UTLANDET	8
4.1	Norske frittstående skoler i utlandet	8
4.2	Inntak av elever, skolepenger og innhold i norske frittstående skoler	8
4.3	Skolegangen ved frittstående skoler	9
4.4	Spesialundervisning og Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)	9
4.5	Internasjonale og nasjonale skoler	9
4.6	Kompletterende undervisning	9
4.7	Når man flytter hjem igjen	10
5.	BARNEVERN I UTLANDET	11
5.1	FNs barnekonvensjon	11
5.2	Barnevernloven	11
5.3	Barn som tas med til utlandet etter en omsorgsovertakelse	12
5.4	Etterlatte barn i utlandet som ønsker bistand til å returnere til Norge	12
5.5	Særlig om vern av barn og unge i Spania	12
6.	ANDRE FORHOLD SOM ANGÅR BARNEFAMILIER	14
6.1	Barnetrygd	14
6.2	Kontantstøtte	14
6.3	Andre trygdeordninger og sosial stønad	14
6.4	Støtte til utdanning	15
7.	AKTUELLE INFORMASJONSKILDER	16

1. INNLEDNING

Stadig flere norske familier med barn tar opphold i utlandet for kortere eller lengre tid. De aller fleste norske barna har et fint utenlandsopphold, hvilket betyr et positivt møte med et nytt land, nytt språk, ny skole og nye venner. Men det er også barn som lider fordi familien har hatt problemer hjemme som ikke har løst seg som følge av en ny start utenlands, herunder familier med barnevernproblematikk som har flyttet til utlandet for å unngå en eventuell omsorgsovertakelse av barna. Felles for disse barna er at støtteapparatet som finnes hjemme dersom foreldrenes omsorg svikter, i verste fall ikke eksisterer i utlandet.

Et barn er foreldrene, eller andre i deres sted, sitt ansvar så lenge foreldreansvaret/omsorgen for barnet ikke er overtatt av det offentlige. Foreldrene har derfor hovedansvaret for sine barns velferd også mens de oppholder seg i utlandet. Dette innebærer ikke minst en plikt for foreldrene til å holde seg oppdatert på hva som til enhver tid tilbys av undervisning og eventuelle hjelpetjenester barna har behov for eller kan dra nytte av. Etater og organisasjoner med ansvar for utestasjoneringer må i tillegg selv sørge for å utvikle rutiner som ivaretar sine ansatte og deres familier både før, under og etter utenlandsoppholdet.

Det er begrenset hva norske myndigheter kan gjøre for å sikre gode oppvekstforhold for

norske barn som oppholder seg i utlandet med sine foreldre. Formålet med denne veilederen er imidlertid å gi en oversikt over barn og unges rettigheter og muligheter for å få hjelp dersom det oppstår problemer under et utenlandsopphold. Med barn og unge menes personer under 18 år.

Denne veilederen omhandler i første rekke forhold knyttet til skolegang og barnevern. Det blir i tillegg vist til annet brosjyremateriell og nettsted for øvrig informasjon.

Spania blir omtalt spesielt flere steder i veilederen. Dette skyldes at Spania er det landet som har flest norske familier på korttids- eller langtidsopphold, og at media ved flere anledninger har trukket fram forholdene for norske barn som oppholder seg der. Regjering og Storting har også vært opptatt av saken, og vi håper veilederen vil gi nyttig informasjon for familier som planlegger utenlandsopphold eller allerede er flyttet utenlands for kortere eller lengre tid. Med begrepet "utland" i veilederen menes land utenfor Norden.

Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet ønsker med denne veilederen å bidra til at opphold i utlandet blir en positiv opplevelse for norske barn og foresatte!

2. NÅR FAMILIEN FLYTTER – HVA MÅ DE PASSE PÅ?

2.1 Meldeplikt til ulike myndigheter i Norge

Familier som flytter til utlandet for minst seks måneder, skal før avreise melde fra til folkeregisteret i den kommunen de er bosatt i på avreisetidspunktet. Skjema for flyttmelding er det samme ved flytting til utlandet som ved flytting innenlands. Ved flytting tilbake til Norge gjelder samme regler, men da benyttes et særskilt skjema. Se under stikkordet ”Flytting og navn” på www.Skatteetaten.no. Det er straffbart å ikke melde flytting til folkeregisteret.

Norske barn har rett og plikt til grunnskoleopplæring, jf. opplæringsloven § 2-1. Foresatte skal melde fra til skolen når barnet blir tatt ut av undervisningen. I Norge kan opplæring skje som hjemmeundervisning, jf. opplæringsloven § 2-13, men denne bestemmelsen gjelder ikke utenfor Norge. Familien må gjøre seg kjent med regelverket i det landet de tar opphold i.

2.2 Registrering i det landet man tar opphold i

Man bør undersøke hvilken eventuell registrering som er nødvendig i landet man tar

opphold i. Eksempelvis får kommunene i Spania en rammeoverføring fra den spanske stat på grunnlag av antall registrerte innbyggere. Et høyt antall registrerte innbyggere får dermed en positiv innvirkning på hele infrastrukturen, herunder blant annet på sosial- og barnevernbudsjettet. Det er derfor svært viktig at nordmenn som flytter til Spania for kortere eller lengre tid registrerer seg i den kommunen man tar opphold i, se nærmere under punkt 4.5.

2.3 Forsikring

Vilkårene i reiseforsikringer og andre forsikringer må sjekkes før man reiser til utlandet for en lengre periode enn vanlig ferie. Forsikringsselskapene gir opplysninger om hva de enkelte forsikringsavtalene dekker og hvilke avtaler det er mulig å inngå. Selv om man har tegnet en helårs reiseforsikring for hele familien, må man være oppmerksom på at denne som regel gjelder enkeltreiser på inntil 45/60 dager. Slike forsikringer forutsetter medlemskap i norsk folketrygd og fast bostedsadresse i Norge. Det er viktig å ha forsikringsbevisene med til utlandet.

3.1 Norske utenriksstasjoner

Utenriksstasjonene er det viktigste redskapet for å fremme norske interesser i utlandet.

Norge har ca. 100 fagstasjoner, hvorav 60 ambassader og ca. 400 honorære konsulater. Fagstasjonene er bemannet med personale utsendt fra Norge. Honorære konsulater er normalt bemannet med personer bosatt i vedkommende land, som uten lønnsgodtgjørelse ivaretar norske interesser på stedet.
www.ud.dep.no.

Selv om alle norske utenriksstasjoner kan gi konsulær assistanse til nordmenn i utlandet, kan en ikke forvente samme bistand fra et honorært konsulat som fra en fagstasjon med utsendt personale fra Norge. Mange nordmenn som har opplevd behov for hjelp i utlandet har likevel møtt stor velvilje og fått god bistand av honorære konsulater. Det er viktig å være klar over at utenriksstasjonene ikke bistår med direkte økonomisk hjelp.

Utenriksdepartementet har imidlertid mulighet til å innvilge et nødlidighetslån når følgende kriterier er oppfylt:

- a) Låntaker skal være registrert bosatt i Norge
- b) Låntaker må ha fast inntekt i form av lønn eller trygd (ikke sosialstøtte)

3.2 Sjømannskirken

Sjømannskirken har gjennom 140 år vært et mye besøkt sted for nordmenn i utlandet. Den henvender seg til alle nordmenn som for en kortere eller lenger periode oppholder seg utenfor Norges grenser, både sjømenn og fastboende. Sjømannskirkens folk kan gå på hjemmebesøk, drive barnegrupper og bistå i ulike spørsmål som angår familier med barn. Se oversikt over sjømannskirker og ambuleringstjenester på www.sjomannskirken.no.

4. OPPLÆRING I UTLANDET

4.1 Norske frittstående skoler i utlandet

Det finnes norske frittstående skoler flere steder i utlandet. Dette er skoler som er godkjente etter Lov av 04.07.2003 nr. 84 om frittstående skoler (friskoleloven), og som har rett til offentlig tilskudd. Det er likevel viktig å være klar over at skolene ikke representerer norske myndigheter, men er opprettet på privat initiativ. Friskoleloven gir rett til å opprette en skole dersom skolen oppfyller de kravene som loven stiller, men denne retten til godkjenning gjelder bare i Norge.

Utdanningsdirektoratet kan likevel, etter en samlet vurdering, godkjenne slike skoler i utlandet etter søknad, jf. friskoleloven § 2-1 tredje ledd og § 2-2 tredje ledd.

Utdanningsdirektoratet har fått delegert godkjenningsmyndighet fra Utdannings- og forskningsdepartementet. www.utdanningsdirektoratet.no.

Friskoleloven omhandler både frittstående grunnskoler og frittstående videregående skoler. I januar 2004 var det 21 godkjente frittstående norske skoler i utlandet, ni i Europa og 12 i andre deler av verden. Spania er det landet som har flest slike skoler, med én på Gran Canaria og fire på fastlandet. Oppdatert oversikt over godkjente skoler i utlandet med offentlig tilskudd finnes på hjemmesiden til Fylkesmannen i Oslo og Akershus under stikkordet "Utdanning".

www.fylkesmannen.no/OsloOgAkershus.

Det er Fylkesmannen i Oslo og Akershus som fører tilsyn med de frittstående skolene i utlandet, jf. friskoleloven § 7-2. Dersom det blir oppdaget forhold som strider mot lov, forskrift og/eller vilkårene for godkjenningen av skolen, kan Fylkesmannen gi pålegg om å rette på forholdene. Utdanningsdirektoratet kan holde tilbake tilskudd, kreve tilbakebetaling av tilskudd eller dra godkjenningen tilbake dersom vilkårene i friskoleloven med forskrift eller forutsetningene som ligger til

grunn for godkjenningen ikke blir oppfylt, jf. friskoleloven § 7-2 tredje ledd.

4.2 Inntak av elever, skolepenger og innhold i norske frittstående skoler

Det følger av friskoleloven § 3-1 at frittstående skoler er åpne for alle som fyller vilkårene for inntak i offentlige skoler. Dette gjelder også norske skoler i utlandet og internasjonale skoler i Norge. Søkere med rett til opplæring etter opplæringsloven skal prioriteres foran andre søkere. Skolene skal ha et inntaksreglement som viser prioriteringen av søkere, dersom søkningen er større enn skolens kapasitet. Melding om inntak av elever skal sendes hjemkommunen til elever i grunnskolen og til hjemfylket ved inntak i videregående skoler. Ved avgjørelser etter disse reglene gjelder forvaltningsloven. Avgjørelser om inntak er et enkeltvedtak jf. forvaltningsloven § 2. Fylkesmannen i Oslo og Akershus er klageinstans for avgjørelser om inntak ved norske frittstående skoler i utlandet.

Videre følger det av friskoleloven § 2-3 at frittstående skoler skal drive virksomheten sin etter læreplaner som er godkjent av norske myndigheter. Det må framgå av læreplanen hvilke vurderingsformer og dokumentasjon/vitnemål skolen skal benytte. Frittstående skoler skal enten følge den læreplanen som gjelder for offentlige skoler, eller læreplaner som på annen måte sikrer elevene jevn god opplæring.

Det offentlige tilskuddet til friskoler utgjør 85% av vanlige driftsutgifter til offentlige skoler i Norge, jf. friskoleloven kapittel 6. Øvrige driftsutgifter dekkes inn av skolepenger. Skolepengene kan utgjøre inntil 15% av tilskuddsgrunnlaget, med et beløp fastsatt av departementet for dekning av utgifter til husleie /kapitalkostnader i tillegg.

4.3 Skolegangen ved frittstående skoler

En elev som har fått plass ved en frittstående grunnskole, har rett til å fullføre sin opplæring ved skolen så langt skolen er godkjent, jf. friskoleloven § 3-3 første ledd.

Når det gjelder utsatt skolestart, tidligere skolestart og helt eller delvis fritak fra opplæringsplikten, gjelder opplæringsloven tilsvarende for elever i grunnskoler som er godkjent etter friskoleloven, jf. friskoleloven § 3-3 andre ledd.

En elev som har fått plass ved en frittstående videregående skole har rett til å fullføre skoleåret eller vedkommende kurs med mindre eleven kan bortvises etter reglene i friskoleloven § 3-10. Dette følger av friskoleloven § 3-3 tredje ledd. Elever i frittstående videregående skoler har samme rett til omvalg som gjelder for offentlige skoler.

4.4 Spesialundervisning og Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)

For elever i frittstående grunnskoler og frittstående videregående skoler gjelder opplæringsloven § 5-1 om rett til spesialundervisning, § 5-3 om sakkyndig vurdering, § 5-4 om saksbehandlingen i forbindelse med vedtak om spesialundervisning og § 5-5 om unntak fra reglene om innholdet i opplæringen, jf. friskoleloven § 3-6. På dette området har departementet ansvar for elever i utlandet. Ansvaret er delegert til Fylkesmannen i Oslo og Akershus, som fatter vedtak om spesialundervisning. Utdanningsdirektoratet er klageinstans.

Før en søknad om spesialundervisning behandles, innhentes en sakkyndig vurdering. En slik vurdering gis av en egen PP-tjeneste, PPT-utland, som er opprettet hos fylkesmannen. Opplysninger om PPT-utland og prosedyrer for henvisning finnes på hjemmesiden til Fylkesmannen i Oslo og Akershus. www.fylkesmannen.no.

PPT-utland skal også bistå godkjente skoler i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge bedre til rette for elever med særlige behov.

Dersom en elev flytter til en frittstående skole i utlandet og har behov for spesialundervisning, er det viktig at dette oppgis så raskt som mulig etter at eleven er tatt inn som elev ved skolen, slik at spesialundervisning kan komme i gang uten unødig utsettelse. Det foreligger imidlertid ingen plikt til å gi slike opplysninger når eleven søker om plass ved skolen. Det å begynne på en ny skole i et annet land representerer en stor endring for barnet/ungdommen, og det er viktig at foreldrene gjør sitt beste for å oppnå en god dialog med skolen. Foreldrenes kjennskap til egne barn er en viktig kunnskap for skolen i arbeidet med å få til en best mulig tilpasset opplæring, herunder eventuell spesialundervisning.

Virksomheten i PPT-utland er begrenset til å gjelde godkjente frittstående skoler. Det vil si at det bare er barn som er registrert som elever ved en norsk frittstående skole i utlandet som har rettigheter i forhold til sakkyndig vurdering og spesialundervisning.

4.5 Internasjonale og nasjonale skoler

Mange land har skoleplikt, og landets ansvarlige myndigheter vil gripe inn dersom barn ikke går på skole. I Spania er det straffbart å holde barn borte fra skolen, og privat hjemmeundervisning er ikke et godkjent alternativ. Men det er opp til hver enkelt familie å velge om barnet skal søkes inn på en norsk frittstående skole der slike finnes, eller om det er ønskelig at barnet går på en internasjonal eller en nasjonal skole.

Mange norske barn i utlandet går på internasjonale eller nasjonale skoler. Dette kan være en god løsning med tanke på å tilegne seg språk og bli integrert i det landet man har flyttet til. Familiene må selv kontakte lokale myndigheter hvis de ønsker at barnet skal gå på en nasjonal skole. Norske utenriksstasjoner eller sjømannskirker kan bistå med opplysninger om hvilke skoler som finnes, se www.dep.no/ud/.

4.6 Kompletterende undervisning

Norske elever som går på utenlandske eller internasjonale grunnskoler i Norge eller utlandet, kan få offentlig tilskudd til kompletterende undervisning i norsk, samfunnsfag og

kristendoms-, religions- og livssynskunnskap. Tilskudd kan også gis til EØS-borgere. Tilskuddsordningen har hjemmel i friskoleloven § 6-5. Det er fastsatt retningslinjer for tilskuddsordningen, som administreres av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Mer om dette, som for eksempel søknadsskjema og veiledning, finnes på fylkesmannens hjemmeside under stikkordet "Utdanning". [www.fylkesmannen.no/OsloOgAkershus/Tilskudd til kompletterende undervisning](http://www.fylkesmannen.no/OsloOgAkershus/Tilskudd%20til%20kompletterende%20undervisning) gis ikke til elever ved skoler som er godkjent etter friskoleloven.

Kompletterende undervisning foregår på flere måter. Noen ganger individuelt og noen ganger i større eller mindre grupper, alt etter hvor mange elever det er i et aktuelt område. Noen av disse gruppene kaller seg "Den norske skolen i" De kan være tilknyttet en internasjonal skole eller operere på egen hånd.

Noen elever mottar deler eller hele sin kompletterende undervisning via et internettbasert skoleopplegg, for eksempel Globalskolen, www.globalskolen.no. Til forskjell fra frittstående skoler har ikke skoler som gir kompletterende undervisning rett til å la elevene gjennomføre avgangsprøver.

4.7 Når man flytter hjem igjen

Etter lengre opphold i utlandet kan det være vanskelig for barn og unge å omstille seg til hverdagen i Norge. I forhold til møtet med skolen i Norge, kan brosjyren *Du har fått en ny elev i klassen* være nyttig å formidle. Den finnes på hjemmesiden til Fylkesmannen i Oslo og Akershus under stikkordet "Utdanning" og "PP-tjeneste". Organisasjonen NORUT er særlig opptatt av å formidle barn og unges erfaringer med det å delvis vokse opp i utlandet. www.norut.org.

5. BARNEVERN I UTLANDET

5.1 FNs barnekonvensjon

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (barnekonvensjonen) pålegger statene som er parter i konvensjonen å respektere og garantere de rettighetene som er fastsatt i konvensjonen, til ethvert barn som er innenfor deres jurisdiksjon.

Konvensjonen er det mest sentrale folkerettslige instrument vi har til beskyttelse av barns rettigheter og tar utgangspunkt i at det er den stat der barnet oppholder seg, som har den generelle plikten til å beskytte barnet.

Norge ratifiserte barnekonvensjonen 8. januar 1991, og den ble innarbeidet i norsk lov gjennom menneskerettsloven i 2003.

Konvensjonen er i dag ratifisert av 197 stater. Bare USA og Somalia har ikke ratifisert den.

5.2 Barnevernloven

Norsk barnevernlovgivning gjelder bare for barn som oppholder seg i Norge. Det er derfor begrenset hva norske barnevernmyndigheter kan bistå med overfor barn som oppholder seg i utlandet. Barneverntjenesten kan riktignok følge opp og finansiere eventuelle hjelpetiltak for norske barn i utlandet. Dette er imidlertid ikke noe barnet har rett til, og et avslag på søknad om slik hjelp kan heller ikke påklages etter barnevernloven. I praksis vil derfor barns sosiale problemer som oftest måtte finne sin løsning ved at barnet og familien henvises til det stedlige barnevernet.

Dersom barneverntjenesten har igangsatt undersøkelsessak på grunn av bekymring for barnets omsorgssituasjon eller har iverksatt hjelpetiltak i familien **før** barnet forlot Norge, bør barneverntjenesten sende en bekymringsmelding til barnevernmyndighetene i det landet barnet oppholder seg med anmodning om å følge opp barnet. Dersom barneverntjenesten er usikker på hvem som skal kontaktes, kan man be den norske ambassaden i ved-

kommende land undersøke dette og eventuelt sende meldingen gjennom ambassaden.

Dersom det oppstår bekymring for et barns omsorgssituasjon **mens** det oppholder seg i ulandet, og barnet går i norsk skole, bør skolen melde fra til barneverntjenesten i vedkommende land. Også andre bør imidlertid melde fra til barneverntjenesten om slik bekymring, slik at barnet kan få den hjelpen det trenger. Den norske ambassaden eller konsulatet i vedkommende land vil kunne bistå alle som trenger hjelp til å kontakte landets myndigheter. Det vil imidlertid være opp til de stedlige barnevernmyndighetene om og eventuelt hvordan saken skal følges opp.

Dersom barnevernmyndighetene i vedkommende land kontakter norske barnevernmyndigheter og ber om råd i saken, er det selvsagt ingen ting i veien for å gi det. Mange land har imidlertid en helt annen samfunnsstruktur enn Norge, hvilket gjør det praktisk talt umulig å gi kvalifisert veiledning fra norsk side om hvordan barnevernssaker bør følges opp i utlandet. Derimot vil den stedlige norske utenriksstasjonen, den norske skolen og sjømannskirken, på bakgrunn av sine lokal-kunnskaper, kunne være verdifulle samarbeidspartnere for utenlandske barnevernmyndigheter i den enkelte saks videre oppfølging. Dersom problemene likevel ikke lar seg løse, vil det ofte være best for barnet om familien kan overtales til å flytte tilbake til Norge igjen.

Barn som har hatt en bekymringsfull omsorgssituasjon i utlandet vil vanligvis ha en utsatt omsorgssituasjon også etter tilbakekomst til Norge. Det er derfor viktig at barneverntjenesten i Norge varsles dersom familien velger å reise hjem. Når barneverntjenesten i den aktuelle kommunen får melding om slike tilfeller, skal den foreta de undersøkelser som saken foranlediger og iverksette de tiltak etter

barnevernloven som er nødvendige. Selv barn fra familier uten barnevernproblematikk vil imidlertid kunne få vanskeligheter med å tilpasse seg norske forhold igjen etter et lengre opphold i utlandet. Det er derfor viktig at barnehagen, skolen og barnevernstjenesten er spesielt oppmerksom også på disse barna.

5.3 Barn som tas med til utlandet etter en omsorgsovertakelse

Dersom det er fattet vedtak etter barnevernloven om å frata foreldrene omsorgen før familien forlot Norge, og foreldrene reiser utenlands med barnet, vil norske myndigheter overfor visse land kunne kreve barnet tilbakelevert etter Haagkonvensjonen om de sivile sider ved internasjonal barne bortføring av 25. oktober 1980 eller etter

Europarådskonvensjonen om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser om foreldreansvar m.v. av 20. mai 1980 (som gjelder barn opp til 16 år). Justisdepartementets sivilavdeling vil kunne gi nærmere informasjon om hvilke land som har ratifisert konvensjonene.

De færreste land påtar seg å dekke kostnadene ved saker etter Haagkonvensjonen. Det organet som krever tilbakelevering (barneverntjenesten) vil derfor måtte bære de omkostningene som påløper (med unntak av oversettelse av nødvendige dokumenter som Justisdepartementet dekker). Normalt vil disse omkostningene være utgifter til advokat i mottakerlandet og reiseutgifter i forbindelse med hjemreise.

5.4 Etterlatte barn i utlandet som ønsker bistand til å returnere til Norge

Barne- og familiedepartementet har i samarbeid med Utenriksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Justis- og politidepartementet utgitt retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet. Formålet er å klargjøre hvem som har ansvaret for både returspørsmålet og eventuelt den videre oppfølgingen av barnet etter tilbakekomst til Norge. Retningslinjene kan bestilles fra Statens forvaltningstjeneste eller hentes på www.dep.no/bfd under stikkordet "Dokumenter".

Som det fremgår av retningslinjene, er majoriteten av de mindreårige barna som blir tatt med til utlandet av sine foreldre/foresatte og etterlatt der utenlandske barn eller norske med utenlandsk opprinnelse. Mye tyder på at dette skjer bevisst, eksempelvis fordi foreldrene misliker at barna er blitt for norske eller fordi de skal giftes bort. Enkelte foreldre velger derfor å etterlate barna hos slektninger eller venner. Det forekommer imidlertid også saker der barn av norskfødte foreldre under opphold i utlandet mer eller mindre blir overlatt til seg selv fordi foreldrene ikke er i stand til eller ønsker å ta seg av barna.

I de fleste saker vedrørende etterlatte barn i utlandet blir norsk utenriksstasjon kontaktet om økonomisk bistand til tilbakesendelse av barnet til Norge. Når dette skjer, må stasjonen ikke bare forsikre seg om vedkommendes identitet og nasjonalitet og om barnet har omsorgspersoner på stedet, men også vurdere barnets omsorgssituasjon i utlandet. Eksempelvis bør en omsorgssituasjon hos nære slektninger i barnets opprinnelsesland/tredjeland veies opp mot en alenesituasjon i Norge. Samtidig er det viktig å melde fra til barnevernmyndighetene i Norge om det etterlatte barnet, slik at barneverntjenesten kan iverksette de tiltak som måtte være nødvendige etter barnets eventuelle tilbakekomst til Norge. Se retningslinjene for nærmere informasjon om norske myndigheters ansvar og håndtering av slike saker.

5.5 Særlig om vern av barn og unge i Spania

Det er i dag ca. 20 000 norske statsborgere som bor mer eller mindre fast i Spania. Antallet familier med barn viser en klart økende tendens. Spanske myndigheter ser positivt på tilflyttingen, selv om de opplyser at nordmenn bosatt i de norske koloniene gjennomgående er dårligere integrert i det spanske samfunnet enn hva andre nasjonaliteter er. Mange har liten kunnskap om spanske samfunnsforhold og lovgivning, og mange har svært mangelfulle spansk kunnskaper. Dette gjelder også ansatte ved de norske skolene og sjømannskirkene. Spanske myndigheter har dessuten dokumentasjon på at svært mange nordmenn unnlater å registrere seg som innbyggere i den spanske tilflyttingskommunen.

Ettersom kommunene får en rammeoverføring fra staten på grunnlag av antall registrerte innbyggere, vil slik manglende registrering påvirke hele infrastrukturen. Dette betyr igjen færre midler blant annet til forebyggende sosial- og barnevernarbeid. Derfor er det svært viktig at hver enkelt nordmann som bosetter seg i Spania, tar et ansvar for å registrere seg, lære seg spansk og sette seg inn spanske samfunnsforhold. Dette vil være et viktig bidrag når det gjelder å forebygge sosiale problemer blant norske barn og unge i Spania. Samtidig vil man lettere kunne bistå dem som får en vanskelig livssituasjon mens de oppholder seg i landet.

Det spanske barnevernet er organisert på et kommunalt og et regionalt nivå og fungerer omtrent som i Norge. I likhet med norsk barnevernlovgivning har skoler i Spania meldepikt til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt. Barn som trenger det vil få hjelp uavhengig av statsborgerskap.

Det kommunale barnevernet har ansvaret for å gjennomgå alle bekymringsmeldinger og iverksette hjelpetiltak i familien med tanke på å unngå omsorgsovertakelse. Hjelpetiltak er frivillig for familien, og kan bestå i at man setter inn for eksempel støttekontakt, psykologhjelp eller familierådgivning. Gjelder saken mishandling eller alvorlig omsorgssvikt, kan det regionale barnevernet fatte tvangsvedtak om å overta omsorgen for barnet. Slike vedtak fattes ved en administrativ beslutning basert på vurderinger av en fagnemnd. Vedtaket innebærer midlertidig suspensjon av foreldreretten. Hvis foreldrene motsetter seg gjennomføring av vedtaket, kan barnevernet benytte politiassistanse. Etter omsorgsovertakelsen blir barnet som oftest plassert i et barnesenter. Målet er tilbakeføring til foreldrene, men hvis omsorgsovertakelsen antas å bli langvarig vil barnet bli overført til et fosterhjem.

Barnevernets saksbehandling vil være lik for alle, også ved en eventuell omsorgsovertakelse. Gjelder det utenlandske barn vil imidlertid barnevernet gjennom konsulatet og ambassaden opprette dialog med barnevernmyndighetene i barnets hjemland for å vurdere om familie i barnets hjemland kan overta omsorgen for barnet.

Gjelder saken et norsk barn, og barneverntjenesten i Norge er bekymret for barnet eller har iverksatt tiltak i familien før utreise, ønsker spanske barnevernmyndigheter at barneverntjenesten varsler kommunen eller eventuelt regionen der familien tar opphold. Oppstår det mistanke om omsorgssvikt først etter ankomst til Spania, plikter de norske skolene, etter spansk barnevernlovgivning, å melde mistanke om omsorgssvikt til barnevernet der. Det er imidlertid viktig at alle som kommer i kontakt med norske barn oppfatter at har problemer melder fra til spanske barnevernmyndigheter, slik at barnet kan få den hjelpen det trenger.

Utenriksstasjonene vil kunne bistå alle som trenger hjelp i kontakt med spanske barnevernmyndigheter. Hjelp vil man også kunne få fra de norske skolene og fra sjømannskirken, som fra 2005 vil få knyttet til seg en egen diakonstilling som skal arbeide spesielt i forhold til barn og barnefamilier. Spanske barnevernmyndigheter ønsker på sin side et nært samarbeid med så vel den norske skolen og sjømannskirken som med utenriksstasjonene, alt avhengig av hvilke tiltak det eventuelt vil være aktuelt å iverksette fra spansk side.

Ved at skolen, sjømannskirken og andre engasjerer seg i eventuell barnevernproblematikk rundt barna, opplever man ofte at familier med slike vanskeligheter flytter tilbake til Norge igjen. Dersom familiens hjemkommune i Norge er kjent, er det viktig at barneverntjenesten i kommunen får beskjed om familiens hjemkomst for å kunne iverksette de tiltak som eventuelt måtte være nødvendige.

6. ANDRE FORHOLD SOM ANGÅR BARNEFAMILIER

6.1 Barnetrygd

Barnetrygd utbetales for barn under 18 år som er bosatt i Norge.

Ved utenlandsopphold som ikke er ment å vare mer enn tolv måneder, anses barnet fortsatt som bosatt i Norge. Barnet anses likevel ikke som bosatt her dersom barnet skal oppholde seg i utlandet mer enn seks måneder per år i to eller flere påfølgende år. I slike tilfeller vil retten til barnetrygd dermed falle bort.

Selv om barnet ikke anses som bosatt i Norge kan det i noen tilfeller likevel utbetales barnetrygd. Dette gjelder når både barnet og den barnet bor fast hos under utenlandsoppholdet er medlemmer i folketrygden under utenlandsoppholdet. Hvis barnet bor i utlandet og foreldrene er bosatt i Norge, har familien ikke rett til barnetrygd.

For personer som er omfattet av EØS-avtalen gjelder andre regler. Etter EØS-avtalen skal man som hovedregel være trygdet i det landet man arbeider i, selv om man er bosatt i et annet EØS-land. Personer som arbeider i Norge, på norsk skip eller er omfattet av norsk trygdelovgivning mens hun/han arbeider i utlandet vil ha rett til barnetrygd for sine barn, uavhengig av hvor i EØS-området familien er bosatt. Hvis den andre av foreldrene er i arbeid i det EØS-landet familien er bosatt i, er det imidlertid dette landet som først skal betale barnetrygd. Dersom ytelsene fra Norge er høyere, skal Norge betale det overskytende beløpet.

Den som mottar barnetrygd har plikt til snarest mulig å informere trygdekontoret om endringer i forhold som kan ha betydning for retten til barnetrygd. Barnetrygdmottaker må melde fra til trygdekontoret om opphold i utlandet utover vanlige ferieopphold (tre-fire uker).

Trygdekontoret kan gi nærmere informasjon om rett til barnetrygd under utenlandsopphold, se www.trygdeetaten.no under stikkordet "Utland".

6.2 Kontantstøtte

Kontantstøtte utbetales for barn mellom ett og tre år som ikke har plass i barnehage. Dersom barnet har deltids plass i barnehage, utbetales delvis kontantstøtte etter gitte satser.

Både barnet og den som barnet bor fast hos må være bosatt i Norge. Et midlertidig utenlandsopphold på opptil tre måneder avbryter ikke et bostedsforhold.

For personer som er omfattet av EØS-avtalen gjelder ikke kravet om bosetting i Norge. Etter EØS-avtalens regler skal man som hovedregel være trygdet i det landet man arbeider i, selv om man er bosatt i et annet EØS-land. Personer som arbeider i Norge, på norsk skip eller er omfattet av norsk trygdelovgivning mens hun/han arbeider i utlandet vil ha rett til kontantstøtte for sine barn, uavhengig av hvor i EØS-området familien er bosatt.

Kontantstøttemottaker har plikt til snarest mulig å melde fra til trygdekontoret om endringer i forhold som kan ha betydning for retten til kontantstøtte, for eksempel utenlandsopphold.

Trygdekontoret kan gi nærmere informasjon om rett til kontantstøtte under utenlandsopphold.

6.3 Andre trygdeordninger og sosial stønad

Norsk helse- og sosiallovgivning får normalt ikke anvendelse for personer som flytter til utlandet. For eksempel må pleie- og

omsorgstjenester eventuelt gis av det nye bostedslandet, og adgangen til økonomisk sosialhjelp fra Norge bortfaller.

Emigrasjon medfører ofte også at norske trygdeytelser av ulik art faller bort, likevel slik at det er relativt vid adgang til å få med seg *pensjoner* til utlandet.

Ved flytting til andre EØS-land for å ta seg arbeid der, skal man normalt være medlem i trygdeordningen i det nye arbeidslandet. Forsørget ektefelle og barn under 18 år vil også kunne ha rett til helsetjenester mv. fra arbeidslandet.

Arbeidstakere som fortsetter i norsk virksomhet i utlandet, kan i mange tilfelle beholde tilknytningen til folketrygden og opptjene trygderettigheter som før, eventuelt etter søknad om frivillig medlemskap. Også studenter med lån/stipend fra Statens Lånekasse er medlemmer av folketrygden under utenlandsopphold.

Når det gjelder pensjonister som flytter til andre EØS-land med sin norske pensjon, har

denne gruppen krav på helsetjenester i bostedslandet etter dette landets regler (men Norge plikter å gi refusjon for disse utgiftene). Pensjonister som flytter til land utenfor EØS, kan søke om medlemskap i folketrygden og få helsetjenester dekket av trygden etter nærmere regler og satser.

Medlemskap i folketrygden vil normalt omfatte også forsørget ektefelle og barn under 18 år. Det er svært viktig at den enkelte undersøker hvilken rettigheter vedkommende vil ha under sitt utenlandsopphold.

Folketrygdkontoret for utenlandssaker gir nærmere opplysninger om trygderettigheter.

6.4 Støtte til utdanning

For norske statsborgere som har bodd minst to av de siste fem årene i Norge, kan det innvilges støtte til utdanning i land utenfor Norden. Nærmere opplysninger om regler for slik støtte får en hos Statens lånekasse. www.lanekassen.no.

7. AKTUELLE INFORMASJONSKILDER

De ulike departementene har informasjon på sine sider på www.odin.dep.no.

Ofte stilte spørsmål om utenlandsforhold finner en for eksempel på www.odin.dep.no/europaportalen.

Opplæringsloven og friskoleloven finnes på www.lovdatab.no eller på www.dep.no/ufd.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus forvalter norske frittstående skoler i utlandet og spesialundervisning knyttet til disse, www.fylkesmannen.no.

Utdanningsdirektoratet har ansvar for å godkjenne frittstående skoler etter friskoleloven, www.utdanningsdirektoratet.no.

Andre aktuelle etater er Trygdeetatens informasjonssider, www.trygdeetaten.no, Statens lånekasse, www.lanekassen.no og Sjømannskirken www.sjomannskirken.no.

Barne- og familiedepartementet ga i 2002 ut *Retningslinjer for håndtering av saker med etterlatte barn i utlandet*. Denne kan bestilles hos Statens forvaltningstjeneste og har publikasjonskode Q-1038B. Den finnes også på www.dep.no/bfd under stikkordet "Dokumenter".